SINEZA
Časopis za humanističke i društvene nauke

CC BY NC ND

https://doi.org/10.63356/sin.2025.019
UDK 316.644:37.091.322

**Prikaz**

# Biografski pristup kao interpretativni alat u savremenim društvenim istraživanjima

Savić, D. (2023). *Metodološke perspektive biografskih istraživanja u društvenim naukama*, Banja Luka: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, str. 261.

Stefan Elezović
Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka, Bosna i Hercegovina

Monografija *Metodološke perspektive biografskih istraživanja* sadrži pet poglavlja. U monografiji koja obuhvata 261. stranicu teksta, Dalibor Savić se posvećuje analizi i predstavljanju metodoloških aspekata, kao i naravi biografskih istraživanja. Samu strukturu autor opisuje u uvodu, u kojem takođe opisuje kontekst i povod nastanka ovoga djela. Na osnovu vlastitog istraživačkog iskustva, autor je uočio potrebu da predstavi teorijske i metodološke aspekte u biografskim istraživanjima koji se primjenjuju u društvenim naukama. U ovoj knjizi, koja je nastala na temeljima doktorske disertacije, sistematično se izlažu osnovna obilježja biografskih istraživanja u društvenim naukama, te kritički analizira njihov epistemološki, tehničko-praktički i naučno-strategijski značaj.

Kao što i sam autor u uvodu ističe, u prvo poglavlju fokus je na nastanku i razvoju biografskih istraživanja u društvenim naukama. U drugom poglavlju mapirane su sličnosti i razlike između različitih biografskih metoda. Tehničko-organizacioni aspekti biografskih istraživanja obrađuju se u trećem dijelu, dok se u četvrtom predstavljaju aktuelne interdisciplinarne tendencije u pomenutim istraživanjima. Peto poglavlje daje prikaz naučno-strategijskih pitanja vezanih za realizaciju biografskih istraživanja i osvrt na njihov širi društveni uticaj.

Već na osnovu opisa strukture može se zaključiti kako je posrijedi sistematičan i ambiciozan pristup, u kojem se razmatraju kontekst nastanka, odnosno geneza, metodološki pristupi, istraživačke prakse, epistemološka utemeljenost i primjenjivost biografskih metoda u društvenim naukama. Autor u monografiji upućuje na relevantnost i potencijal biografskih istraživanja u društvenim naukama, te predstavlja refleksivan uvid u naučni i epistemološki potencijal biografskog pristupa. I sam naslov monografije upućuje na višeznačnost i višeslojnost pristupa o kojem je ovdje riječ, budući da se u samom nazivu koristi pojam "perspektive". Između ostalog, u samom uvodu

se ističe problem metodološkog određenja biografskih istraživanja s obzirom na različite tipove podataka i različite načine njihovog prikupljanja (str. 7).

U prvom poglavlju predstavljen je nastanak i razvoj biografskih istraživanja. Posebno su istaknuti doprinosi Diltaja, Tomasa i Znanjeckog, Milsa, Sartra, Oskara Luisa i Labova. Odmah po identifikovanju preteča biografskih istraživanja, ekstrapolirano je "univerzalno antropološko obilježje – potrebe za (re)produkcijom, sakupljanjem, čuvanjem, dijeljenjem i/ili interpretacijom biografskih podataka" (str. 11-12). Autor naglašava nedostatak razumijevanja pomenute potrebe i ignorisanje epistemološkog potencijala biografskih istraživanja za društvene nauke. Prvi pravi pomak ka prepoznavanju potencijala biografskog iskustva identifikovan je u radovima Vilhelma Diltaja, kojeg, na osnovu Gadamerove procjene, Savić uočava kao "rodonačelnika interpretativne/kvalitativne paradigme u društvenim naukama" (str. 14). Posebna pažnja posvećena je studiji *Poljski seljak u Evropi i Americi*, Tomasa i Znanjeckog. Tomas i Znanjecki su po prvi put koristili metod ličnih dokumenata za istraživanje. Ovi istraživači su prikupljali lične dokumente, pisma, (auto)biografije, dokumente humanitarnih organizacija i javnih službi i koristili ih prvi put kao "noseći istraživački pristup" (str. 17). Autor prepoznaje vrijednost djela naročito u njegovoj izrazito bogatoj i kontekstualizovanoj hronologiji razvoja biografske metode. Milsovo razumijevanje neminovnosti i permanentnosti relacije privatne i javne dimenzije, odnosno "strukturalno-istorijskih i biografskih aspekata društvenosti" (str. 23), Sartrovo uviđanje "međusobne uslovljenosti" (str. 25) pomenutih aspekata, kao i empirijski pristup u biografskom istraživanju Oskara Luisa predstavljeni su kao presudni momenti za razvoj i teorijsko utemeljenje ove metodološke orijentacije. U pogledu razvoja i sazrijevanja biografske metode kao naučnog pristupa omogućeno je i razumijevanje širih društveno-teorijskih pretpostavki koje su ih generisale. Još određenije, Savić daje pregled razvoja i primjene biografskih metoda u šest zemalja (SAD, Poljskoj, Italiji, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i Francuskoj), kao i na međunarodnom nivou.

Epistemološki temelji biografskih istraživanja iscrpnije su predstavljeni u drugom poglavlju knjige. Ukazano je na kompleksnost i divergentnost istorijskog razvoja biografskih istraživanja u društvenim naukama. Posebna vrijednost ovog poglavlja, a vrlo moguće i cijele monografije, ogleda se u predstavljanju klasifikacija i pokušaja mapiranja oblasti biografskih istraživanja, iz čega se nedvosmisleno može razumjeti širina i potencijal datog pristupa. Savić ne vezuje biografski pristup ni za jednu paradigmu, već posebno naglašava pluralnost epistemoloških pristupa u empirijsko-pozitivističkim, interpretativnim i kritičkim okvirima. Drugo poglavlje uključuje i predstavljanje četiri najpoznatije biografske metode.

U trećem poglavlju predstavljeni su najvažniji tehničko-organizacioni aspekti biografskih istraživanja. Ponuđene su konkretne smjernice vezane za izbor teme za istraživanje, izvore podataka (dnevnici, pisma, biografije), uzor-

kovanje, prikupljanje podataka putem intervjua i sređivanje, obradu i analizu podataka. Istaknuti su brojni faktori koji se trebaju uzeti u obzir pri svakoj od navedenih faza u procesu istraživanja. Brojni korisni uvidi i sugestije mogu biti od pomoći svima onima koji budu razmišljali o primjeni neke od biografskih metoda, kao i svima koji bi da nauče nešto ili daju naučni doprinos u polju društvenih nauka. Uz brojne dodatne pohvalne pojedinosti koje se mogu pomenuti u vezi ovog dijela monografije, vrijedi istaći posvećivanje pažnje savremenim digitalnim oblicima bilježenja biografskih podataka i tehničkoj pripremi istraživanja. Autor, dakle, pruža konkretne smjernice za realizaciju istraživanja. Izvorima podataka kao što su autobiografije, dnevnici, pisma i drugi lični dokumenti posvećena je posebna pažnja. Izloženi su zanimljivi i neobični pristupi poput autobiografske sociologije i tjelesnog zaokreta. S druge strane, jednim od rijetkih propusta moglo bi se možda smatrati prenaglašavanje povezanosti izbora teme i pristupa istraživanja sa ideološko-vrijednosnom pozicijom istraživača. Eventualnim propustom mogla bi se okarakterisati i nedovoljna posvećenost etičkim dilemama u radu sa ličnim dokumentima. Ipak, ovo poglavlje na izvrstan način ilustruje koliko je biografski pristup zahtjevan angažman.

U četvrtom poglavlju, Savić predstavlja performativne i participativne metode u okviru biografskih istraživanja. Prakse kao što su foto-glas, autobiografski strip i plejbek pozorište predstavljene su kao alati destabilizacije hegemonijskih narativa, povezivanja, stvaranja empatije, jačanja glasa ispitanika. Autor predstavlja foto-intervju kao specifičan oblik polustrukturiranog intervjua, te ukazuje na stimulativno dejstvo korištenja fotografija na ispitanika pri davanju odgovora, saradnji, diskusiji. Opisani su primjeri, kao i strategije primjene ove metode. Grafički roman je takođe predstavljen kao jako koristan resurs za dobijanje korisnih biografskih podataka. Uz ranije pomenute, i primjerom plejbek pozorišta ukazuje se na istraživački potencijal umjetničkih i eksperimentalnih formi. Predstavljene forme karakteriše interaktivnost, improvizacija, asocijativnost i dinamika.

Širi društveni i epistemološki okvir realizacije biografskih istraživanja, koji odgovara aktuelnom istorijskom kontekstu, predmet je petog poglavlja. Pri opisivanju i konturisanju naučno-strategijskih aspekata, posebno je istaknuta refleksivna i humanistička komponenta biografskih istraživanja. Pošto je ukazao na činjenicu da biografska istraživanja nisu politički neutralna, autor ističe vrijednost takvog pristupa kao instrumenta društvenih promjena. On sam artikuliše poziciju biografskog pristupa u okviru kritičkog humanizma. "Pomenuta koncepcija istovremeno predstavlja otklon od klasičnog prosvjetiteljskog/zapadnjačkog humanizma, kao i od antihumanizma oličenog u razmišljanjima pojedinih postmodernističkih mislilaca" (str. 204). Pozicija kritičkog humanizma jeste srednji put među krajnostima koje predstavljaju antihumanizma posthumanizma i pozitivističkog redukcionizma. Pored ostalih istaknut je i uticaj britanskog sociologa

Kena Plamera na razvoj biografskih istraživanja. Upravo je kod Plamera identifikovan uvid u pogrešno podrazumijevanje humanizma kao prosvjetiteljskog humanizma, te prepoznavanje sklonosti antihumanističkih tendencija za konstituisanjem nekog novog oblika humanizma. Plamerov koncept istaknut je kao primjer "odgovornog, vrijednosno utemeljenog istraživanja koje promoviše priznanje, poštovanje i etiku saosjećanja" (str. 207). Autor, između ostalog, koristi primjer Plamerovog koncepta i ukazuje na potencijal biografskih istraživanja kao sredstva za sticanje kritičkog uvida u društvenu stvarnost. Samim tim, ova monografija ne ostaje samo metodološki priručnik, kao ni elaboracija razvoja i teorijskog utemeljenja biografskih istraživanja, već predstavlja i orijentir za etičku i angažovanu sociologiju.

Monografija *Metodološke perspektive biografskih istraživanja u društvenim naukama*, predstavlja sistematičnu, studioznu i teorijski utemeljenu sintezu kompleksnog i inovativnog kvalitativnog istraživačkog pristupa. Riječ je o djelu koje posjeduje potencijal da postane referentna tačka za brojna istraživanja u kojima će se primjenjivati biografske metode. Ova monografija predstavlja, istovremeno, iscrpan teorijsko-metodološki prikaz biografskih istraživanja, kao i podsticaj za njihovu afirmaciju u domaćim akademskim krugovima. Prevashodno, ključni doprinos predstavljenog Savićevog djela ogleda se u izlaganju tematike, odnosno pristupa koji u regionalnoj literaturi jedva da dobija prostora. Kritički osvrt na granice i potencijale društvenih nauka, u kontekstu razmatranja metodoloških pristupa u biografskim istraživanjima, u ovom djelu predstavlja ne samo uski disciplinarni, već i transdisciplinarni doprinos.